

Úvodní slovo

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

už po jednadvacáté se chceme se Sborníkem Archivu bezpečnostních složek ucházet o vaši pozornost, o váš odborný zájem a kritické zamyšlení. Patnáct let, které v letošním roce uplynuly od vzniku Archivu bezpečnostních složek, a dvacáté první číslo jeho periodika působí nesourodě jen na první pohled. Počátek našeho Sborníku pramení v éře Ministerstva vnitra, v níž vyšlo jeho prvních pět čísel. Jestliže od roku 2008 Sborník, tentokrát již jako Sborník Archivu bezpečnostních složek, zachoval kontinuitu a pokračoval číslem 6 v dosavadní číselné řadě, bylo to tím, že většina materiálu v tehdy vzniklém Archivu bezpečnostních složek pocházela z Archivu Ministerstva vnitra a že odborné zaměření Sborníku na materiály bezpečnostních složek a na období 1939–1989 zůstalo zachováno.

Proto tedy máme v roce půlkulatého výročí vzniku Archivu bezpečnostních složek Sborník s číslem 21. I v letošní publikaci zůstává zaměření na prameny z činnosti bezpečnostních složek a na zmíněné období.

Při procházení tohoto i předcházejících čísel Sborníku si můžeme uvědomit, že Chestertonův výrok o minulosti, která „už není, co bývala“, nemusí být jen povzdechem nebo ironickým bonmotem. Také naše poznání minulosti už není, co bývalo: znalosti se za léta existence Sborníku rozšiřují nejenom díky širší škále využívaných pramenů, ale také lepším poznáním pramenů a snad i jejich hlubší interpretací. Toto vše nám na poli materiálů z činnosti bezpečnostních složek umožňuje nejenom objevovat témata nová, ale i klást si nové otázky nad tématy známými.

Co tedy přináší tento Sborník? V části věnované studiím začínáme Evženem Esteřákem, olomouckým prvorepublikovým právníkem, účastníkem druhého odboje. Autorka Tereza Poláčková se zaměřila nejenom na jeho činnost za druhé světové války, ale také na jeho postih po únoru 1948. Poláčková přitom připomíná také válečné i poválečné osudy některých členů jeho rodiny včetně Esteřákovy druhé, anglické manželky. Také druhá studie je biograficky zaměřena, navíc se věnuje známější osobě – litoměřickému biskupovi Štěpánu Trochtovi. Kolegyně Veronika Koubová se soustředila na padesátá léta v životě této osobnosti. Přitom vedle literatury vycházela mimo jiné z bohaté svazkové agendy. Životní příběh této osobnosti nepostrádal v padesátých letech prudké zákruty a státobezpečnostní osidla byla všeobjímající. Někdy doslova.

Pohraniční stráž máme spojení se střežením hranice s Německou spolkovou republikou a s Rakouskem. Jak se ale dívat na střežení státní hranice s Německou

demokratickou republikou? O odpověď se pokusil Tomáš Švestka v textu věnovaném 3. karlovarské pohraniční brigádě v první polovině padesátých let. U státních hranic ještě chvíli zůstaneme. Snad z každé oblasti Československa pocházel někdo, kdo se stal po únoru 1948 spolupracovníkem západních zpravodajských služeb či kurýrem. Nejinak tomu bylo i v případě čtveřice osob z Příbramska, jejichž osudy líčí s přihlédnutím ke zpracování této problematiky v odborné literatuře náš kolega Matouš Rusnák. Troufnete si už dopředu odhadnout, jaká byla „životnost“ těchto spolupracovníků západních zpravodajských služeb na přelomu čtyřicátých a padesátých let?

Zeměpisným ukročením k Baltskému moři je článek Anny Szczepańskiej-Dudziak ze Štětínské univerzity. Byť tomu počátek názvu jejího článku *Krycí jména Pirát, Námořník, Želva* nasvědčuje jen zčásti, autorka představuje pobyt československých námořníků a situaci československé lodní dopravy ve Štětíně pohledem materiálů našeho archivu, materiálů polské provenience, popřípadě dalších, jako například písemností Archivu Ministerstva zahraničních věcí. Zájem Státní bezpečnosti o toto specifické prostředí byl značný, přičemž byl nezanedbatelně ovlivňován vnitropolitickými událostmi v obou zemích.

V rubrice Materiály chceme naše čtenáře upozornit na počín Martina Pulce a Pavla Navrátila. Autoři se věnují fenoménu zběhnutí příslušníků Pohraniční stráže v sedmdesátých letech. Jejich výsledky vycházejí především z denních hlášení Pohraniční stráže a svazkové agendy. Přitom nám vytane na mysl srovnání se studií Lukáše Smolky z čísla Sborníku 20/2022, popřípadě vazba na dřívější počín obou autorů týkající se osmdesátých let na stránkách Sborníku ABS 19/2021.

Jak tedy vidíme, využití našich archiválií je mnohostranné. Představení Sborníku Archivu bezpečnostních složek by ovšem nebylo úplné bez poukázání na oddíly kratších textů. Vedle oddílu Recenze a anotace v něm nalezneme rubriku Zprávy s texty o konferencích, o interním systému správy a využívání digitálních kopií našich archiválií nebo o akcích našeho archivu pro veřejnost. Věříme, že ze zpráv o dni otevřených dveří nebo o akci Na čaj do archivu vytušíte vy, naše čtenářky a naši čtenáři, že archiváři dělají svou práci se zaujetím, a proto rádi nechají veřejnost nahlédnout pod pokličku archivních činností. Na zajímavé prameny nebo události poukazují krátké texty v rubrice Archivní A–Ž. Co myslíte, je něco pravdy na tom, že mnozí začínají číst Sborník právě od této rubriky?

Zmínkou o kontinuitě archivní práce jsme toto úvodní slovo započali, a tak se chceme k této myšlence ještě vrátit: není totiž lehké navázat na vytříbené texty, jimiž v letech 2013–2022 uváděla toto periodikum dosavadní ředitelka Světlana Ptáčnicková.

Za kolektiv, který toto číslo Sborníku Archivu bezpečnostních složek připravil, za členy redakční rady, a především jménem pracovníků Archivu bezpečnostních složek přejeme všem inspirativní čtení. Pokud vás, vážené čtenářky, vážení čtenáři, texty z tohoto Sborníku zaujaly a přivedou vás do našich badatelen, budeme jenom rádi.